

Begrijpend lezen met zelfgekozen teksten

‘Je eigen kookboek maken’

Het team van basisschool Dierdonk in Helmond vult begrijpend lezen in met eigen teksten voor wereldoriëntatie. Een slimme combinatie. ‘Er ontstaat tijd voor gesprekken met leerlingen en het ontdekken van hun talenten’, zegt adjunct-directeur Niels Bevers.

Leerkracht Marjan Wetzer en adjunct-directeur Nicole Rouwette zijn echte kartrekkers. Met een handvol collega's bemensen zij de 'kernteams' die sinds het schooljaar 14/15 twee uitdagingen oppakken: begrijpend lezen en talentontwikkeling.

De leerlingen hadden eerder aangegeven het begrijpend lezen moeilijk en saai te vinden. Dat had een demotiverend effect, ook op de leerkrachten. Met de methode 'Lezen = Weten' wist de school het enthousiasme weer op te wekken. 'Deze methode kent geen werk- of leesboeken en bestaat alleen uit strategiekaarten', legt Marjan uit. 'De kaarten stellen vragen die je helpen een leesstrategie te ontwikkelen, zodat je de juiste informatie uit een tekst kunt halen. Passende teksten moet je er als leerkracht zelf bij zoeken.'

Eigenaarschap

De leerkrachten uit het kernteam probeerden als eersten de nieuwe lessen uit. Ze legden die vast op video, als ondersteuning bij de intercollegiale coaching. Adviseur Pierre Pas van BCO Onderwijsadvies hielp ze bij het schoolbreed toepassen van deze coachingstechniek. De leerkrachten van de 19 groepen doen er intussen hun voordeel mee. 'Op de videobeelden zie je hoe wij wereldoriëntatie hebben geïntegreerd in de lessen van begrijpend lezen', zegt Nicole.

v.l.n.r.: Marjan Wetzer, Maaïke van Rijthoven-Slegers, Pierre Pas.

Ze legt uit dat de leerlingen na enkele weken een strategiekaart mogen kiezen die past bij hun eigen leesstrategie. 'De beelden laten zien hoe je op deze manier het eigenaarschap en de talentontwikkeling van kinderen stimuleert.'

Opbrengsten

Het integreren van begrijpend lezen en wereldoriëntatie plaatst begrijpend lezen in een functionele setting. 'De kinderen hebben vaak niet eens door dat ze met begrijpend lezen bezig zijn', zegt Marjan. En Niels vult aan: 'Zo maken onze leerkrachten hun eigen kookboek, in plaats van voorgeschreven recepten te volgen. Een keuze die uiteindelijk meer opbrengsten heeft. De tijdwinst investeren we in doelgerichte gesprekken met leerlingen, waardevol in het kader van eigenaarschap.'

Lees verder hoe basisschool Dierdonk bouwt aan een professionele leeromgeving met Capacity Building op

 www.bco-onderwijsadvies.nl/capacity-building

Meer informatie bij:
mirandapeeters@bco-onderwijsadvies.nl
of pierrepas@bco-onderwijsadvies.nl

In deze nieuwsbrief:

- Begrijpend lezen met zelfgekozen teksten op bs Dierdonk in Helmond 1
- Leerkrachten Petrus' Bandenschool in Venray ontwikkelen eigen groepsplan 2
- Onderzoekend leren op Extralent in Blerick en de Mariaschool in Tienray 4
- Blended leren op de Haagse basisschool De Christoffel 6
- Column Innoveerkracht 7
- Conferenties en seminars 7
- Pilot Rekenen in groep 2-3 op De Elsenhof in Wagenberg succesvol afgerond 8

Leerkrachten Petrus' Bandenschool ontwikkelen eigen groepsplan

'We weten nu wat nodig is om het rekendoel te bereiken'

2 | Wat staat er vandaag op het programma, welk kind heeft daarbij aanvullende instructies nodig, wie een extra oefening of juist een nieuwe uitdaging? Basisschool Petrus' Banden in Venray weet het precies als het om rekenen gaat. Dankzij een door de leerkrachten ontwikkeld groepsplan.

Groepsplannen. Veel scholen hebben ze, maar in de praktijk blijken het niet zelden papieren tijgers. Je maakt ze, ze verdwijnen in een la en als je geluk hebt, komen ze er bij een evaluatie nog een keer uit. Weinig efficiënt en effectief. Bij Petrus' Banden was het aanvankelijk niet anders, zegt intern begeleider Mia Verschuijten. 'Evalueren is belangrijk, maar eigenlijk wil je voor je aan een les begint weten waaraan een leerling behoefte heeft om zijn doelen te bereiken. Het is zonde als je achteraf constateert dat een les te moeilijk was voor een kind als je dat vooraf ook had kunnen weten.'

Werkbaar document

Tijdens een rekenverbetertraject onder begeleiding van adviseur Kristel de Kaart van BCO Onderwijsadvies maakten de leerkrachten de stap van evaluatie naar preventie. Kristel hielp het team om de ondersteuningsvraag van kinderen te achterhalen en de rekeninstructies daar op af te stemmen. 'Vandaaruit ontstond de behoefte van de leerkrachten aan een werkbaar en eenvoudig document waarop je schrijft welk doel je per les behandelt en welk kind welke ondersteuning nodig heeft', zegt rekencoördinator

Judith Poels, tevens leerkracht van groep 4. 'Een document dat op tafel ligt, waarop je kunt krabbelen en dat ook handig is bij een leerling-bespreking en lesoverdracht: je collega weet zo bijvoorbeeld exact wie welke instructie nodig heeft.' Zeker bij Petrus' Banden speelt het belang van een goede overdracht. 'We zijn een TOM-school, Team-Onderwijs op Maat. Bij de rekenles bijvoorbeeld, zijn de leerlingen van onze twee groepen 4 opgedeeld in drie niveaugroepen. Op sommige dagen krijgen leerlingen daardoor rekenonderwijs van een andere leerkracht.'

Hele lesweek op één A4

De vier units van de school (groep 1/2, 3/4, 5/6 en 7/8) stelden afzonderlijk van elkaar een document op. In een gezamenlijk overleg zijn die besproken, gewogen en samengevoegd tot één werkbaar groepsplan per rekenblok van 4 tot 5 weken. 'Het is een eenvoudig A4-tje geworden dat inzicht geeft in een hele lesweek', zegt Judith. 'Een rekenblok van vier weken bestaat dus uit vier A4. Per dag schrijven we op wat het leerdoel is en welke leerlingen extra aandacht nodig hebben. We schrijven ook op wat die aandacht inhoudt, zoals bijvoorbeeld een aanvullende uitleg, oefening of gebruik van bepaalde materialen. Na de les noteren we wat opgevallen is; dit is zinnige informatie voor de volgende les binnen dezelfde leerlijn.'

Handelingsgericht werken

De A4-tjes liggen in iedere klas op het bureau van de leerkracht, aldus Mia. 'Allen werken ermee, de leerkrachten vinden het een zinvol document. Ze hebben de leerlingen nu veel beter in beeld en weten wat nodig is om de doelen te bereiken. Dat bevordert het handelingsgericht werken door de leerkracht. En omdat iedereen het gebruikt, is het ook herkenbaar voor leerkrachten die van groep wisselen of invallen bij een andere groep.' Volgens Judith is het groepsplan nog niet af. 'We zijn er pas dit schooljaar mee begonnen, ik zie het als een groeidocument. Op de eerstvolgende studiedag staat het groepsplan zeker op de agenda en zullen er mogelijk aanpassingen en verbeteringen volgen.'

Eigen plan

Binnen het rekenverbetertraject heeft Kristel de Kaart het proces begeleid om tot een groepsplan te komen. 'Het sterke van dit proces is dat de leerkrachten hun groepsplan zelf hebben vormgegeven, zegt ze. 'Er is geen standaard format van een groepsplan gebruikt, het is hun eigen plan. Dan zie je ook dat het in de praktijk gebruikt wordt. De leerkrachten hebben zicht op de kinderen en hun eigen handelen en leggen dat op een goede manier vast.' Judith en Mia zijn in ieder geval blij met dit plan. Hun tip voor andere scholen die met een groepsplan aan de slag gaan: 'Als je iets wilt veranderen in je team, is het belangrijk dat het een proces is dat past bij jouw school, jouw team, jouw leerlingen. Alleen dan kan het slagen.'

☞ Wil je meer weten over opbrengstgericht rekenonderwijs, lees dan het artikel op www.bco-onderwijsadvies.nl/opbrengstgericht-rekenen

Meer informatie bij:
kristeldekaart@bco-onderwijsadvies.nl

Onderzoekend leren op Extralent in Blerick
en de Mariaschool in Tienray

Verwondering bij kinderen én leerkrachten

Kinderen zijn betrokken,
ontwikkelen hun talenten en leren
(21e eeuwse) vaardigheden.

Leerkrachten observeren,
coachen, prikkelen en zetten de
kinderen op het goede spoor.

En allemaal verwonderen ze zich:
de leerlingen over wat ze ontdek-
ken, de leerkrachten over de
kinderen. Ziehier de kracht van
onderzoekend leren. Twee scholen
over hun ervaringen.

Naar aanleiding van het thema 'horen' hebben de kinderen van Extralent de cyclus van ontwerpend leren doorlopen. De onderzoeksvraag was: Wat zorgt ervoor dat een gehoorbeschermer het geluid tegenhoudt? Ze hebben allerlei materialen meegenomen en in groepjes getest en uiteindelijk zelf gehoorbeschermers gemaakt.

Naar aanleiding van de werking van dingen om ons heen (een zweefmolen, een wasmachine) onderzochten kinderen van de Mariaschool de vragen: Wat is zwaartekracht? Wat betekent 'middelpunt vliedende kracht'? Ze zochten daar de theorie bij en voerden experimenteel onderzoek uit met behulp van de cyclus ontwerpend leren. Bij de vraag over 'middelpunt vliedende kracht' experimenteerden ze door met een emmer te slingeren.

Josan Derix stond voor combinatiegroep 6/7/8 van de Mariaschool in Tienray. Iedere les gaf ze drie instructies. Kinderen die het nodig hadden, kregen extra aandacht. Hierdoor had ze onvoldoende rust en tijd om alle didactische stappen zorgvuldig af te ronden. Ze gooide het roer rigoureus om en ging met thema's werken, vanuit de belevingswereld van het kind. Inmiddels doet en wil ze niet meer anders. 'Alleen bij rekenen werk ik nog methodisch, een uur per dag. Andere vakken en vaardigheden als taal, spreken, schrijven, luisteren, lezen, samenvatten en wereldoriëntatie zijn in het thema geïntegreerd.'

Rol

Ze geeft een voorbeeld. Een tijdje geleden was Zuid-Korea het thema omdat de gemeente gevraagd had een presentatie te geven aan de Koreaanse ambassadeur. In het Engels. 'Eerst heb ik verteld over het land en het klimaat, hoe de mensen wonen, wat ze eten. Vandaaruit kwamen de kinderen met het idee om een kookshow te geven: in Koreaanse kleding, met Koreaanse gerechten.' In vier groepjes gingen ze aan de slag: als kok, vertaler, kledingontwerper of reisadviseur om mensen Zuid-Korea beter te

laten kennen. Josan: 'Ze kropen in hun rol en gingen op onderzoek uit.'

Context

De koks verzamelden recepten en maakten een kookboek. De kledingontwerpers selecteerden kleding in de juiste maten. Het reisbureau stelde een reis samen langs Koreaanse bezienswaardigheden. En het vertaalbureau hielp iedereen om het in het Engels op te schrijven. 'Spelenderwijs doen ze kennis op, leren ze en maken ze zich vaardigheden eigen', zegt Josan. 'Dat gaat vanzelf. Je kunt iemand zes keer een som uitleggen, maar als je het in een context plaatst, gaat het leven. Ik zie het bij de kinderen die eerst moeite hadden met bijvoorbeeld spelling en rekenen.' Josan heeft ook haar collega's enthousiast gemaakt.

Talenten ontwikkelen

Waar de Mariaschool het roer omgooit, gaan de hoogbegaafde kinderen van Extralent in Blerick een ochtend in de week op onderzoek uit. 'Deze kinderen halen vaak op halve kracht ook de leerdoelen', zegt Romana Sturk, leerkracht groep 8. 'Maar ook bij hen willen we een actieve leerhouding stimuleren. Via onderzoekend

leren lukt dat.' Zes weken lang werken de kinderen in groepjes aan een thema. 'Je ziet dan hun talenten naar boven komen: de ene is goed in onderzoek, de andere is creatief en een derde kan goed organiseren. Die talenten ontwikkelen we verder. Dat helpt hen straks om een goede schoolkeuze te maken.'

Klassenhond

Ook haar collega Manon Overbeeke van groep 5/6 is enthousiast over onderzoekend leren. 'In een krantenartikel las ik dat het goed is om een klassenhond te hebben. Een dier biedt troost en liefde, kinderen kunnen het aaien. Ik heb de kinderen gevraagd welk klassendier zij zouden willen hebben. Een geit, hamster, hagedis, kameleon, alles kwam voorbij. In groepjes hebben de kinderen een dier 'geadopteerd' om op onderzoek uit te gaan: hoe leeft het dier, in welke omgeving, welk klimaat, wat eet het, overleeft het in een klas?' De kinderen zijn fanatiek aan het werk, zegt ze. 'Ze maken tabellen met voors en tegens, interviewen mensen, zoeken op internet. Ze bijten zich er echt in vast.'

Goede voorbereiding nodig

Een goede voorbereiding is belangrijk, aldus Manon. 'Om kinderen tot goede vragen te laten komen, moet je ze eerst van kennis voorzien. Een onderzoeksvraag is zodanig, dat voor het antwoord opzoekwerk, interviews met deskundigen en eigen experimenten nodig zijn.' Josan: 'Een ander punt is dat je kaders moet stellen. Bij bijvoorbeeld 'het heelaal' kunnen kinderen zich helemaal verliezen in de mogelijkheden die het thema biedt.' En Romana: 'Daarnaast moet je als leerkracht loslaten. Geef de kinderen vertrouwen, zet ze op het juiste spoor. En geef zelf het goede voorbeeld: ben kritisch en nieuwsgierig, zodat leerlingen zien dat je niet alles klakkeloos moet aannemen.'

Uit je comfortzone

Bij onderzoekend leren stappen de kinderen én de leerkrachten uit hun comfortzone, aldus Josan. 'Steeds meer collega's doen het, en dat is ook nodig. De hedendaagse maatschappij vraagt om een onderzoekende en probleemoplossende houding. Een goede vraaghouding van de lerende is dan het uitgangspunt, niet het strikt volgen van een methode. Binnen een thema stel je de vraag: wat wil jij leren over dit onderwerp? Dan doet iedereen vanuit zijn eigen motivatie mee. Dat werkt.'

Meer weten over onderzoekend en thematisch werken met kinderen? Neem dan contact op met: marliesdewever@bco-onderwijsadvies.nl of joverlinden@bco-onderwijsadvies.nl

Blended leren op de Haagse basisschool De Christoffel

'Niet loslaten, maar anders vastpakken'

Een filmpje invoegen, de vormgeving nog wat aanpassen, een taalfoutje verbeteren... Dylano en Loek bewerken een Powerpoint-presentatie over het computerspel Minecraft. De leerlingen van groep 8 van basisschool De Christoffel in Den Haag zijn aan het werk in de Cube, een kubusvormige leeromgeving met individuele en groepsworkplekken, geplaatst tussen de lokalen van de bovenbouw.

6 De Cube is het fysieke symbool van de onderwijsontwikkeling die de Haagse basisschool de afgelopen twee jaar heeft doorgemaakt. In oktober 2014 stapte de school in het Samsung Smart Education Hub (SEH)-programma. Daarmee begon een ontdekkingsreis met als doel het onderwijs meer aan te laten sluiten bij de eisen van de wereld van morgen. De school werd daarbij door technologiebedrijf Samsung gefaciliteerd met digitale leermiddelen en apparatuur. Innofun ondersteunde de school met het formuleren van een visie en doelstellingen én verzorgde de training van de leerkrachten van groep 7 en 8. Wie nu de school bezoekt, ziet veel levendigheid in leren, variatie, differentiatie en eigenaarschap bij de leerlingen.

Gepersonaliseerd leren

We nemen een kijkje in groep 8, bij meester Sjaak Hoek. Bij de klassikale rekenles wordt het digitale schoolbord gebruikt. Vanaf hun tablets sturen leerlingen hun berekeningen door naar het bord, waarna meester Sjaak met de klas analyseert hoe de leerlingen de som hebben aangepakt. Na de rekenles gaan de leerlingen aan de slag in de Cube. Gepersonaliseerd leren krijgt hier een gezicht. Enkele leerlingen werken individueel aan eigen opdrachten: ze oefenen in Rekenhuis of maken een gedicht in OneNote. In de groepsruimte op de bovenverdieping zijn drie leerlingen aan het programmeren met Scratch.

Blended leren

In een ander hoekje van de Cube sleutelen Dylano en Loek ondertussen verder aan hun presentatie. 'Meester Sjaak hoorde ons praten

Dylano en Loek

over Minecraft. Hij wilde wel eens weten wat dat is en vroeg ons of we er een presentatie over wilden houden. We werken in Powerpoint voor Office365. Daar kun je ook thuis op inloggen, dus konden we gisteravond alvast beginnen. Je kunt tegelijkertijd in een document werken, dat gaat supersnel. In een ander scherm hadden we Skype openstaan om te overleggen.' Meester Sjaak: 'Ik geloof in blended leren, in afwisseling, in technologie. Maar ik werk ook met methodes of andere leermiddelen als ik denk dat een andere invulling of aanpak beter past. Zolang je je doelstellingen maar helder hebt, is het eigenlijk geen kwestie van loslaten. Je pakt het gewoon anders vast. Ik vind deze manier van werken geweldig. Het geeft ruimte om steeds nieuwe dingen uit te proberen.'

Hardware en software

Het SEH-programma is een initiatief van Samsung als onderdeel van het MVO-beleid (maatschappelijk verantwoord ondernemerschap) van dit bedrijf. Doel van het programma is om het onderwijs in Nederland te ondersteunen bij innovatie. Innofun is de partner in het programma voor de training en begeleiding van leraren en directies. Momenteel begeleidt Innofun het proces op De Christoffel om ook de leerkrachten van groep 6 te betrekken bij het innoveren van het leren.

 Bekijk het filmpje op: <http://www.innofun.nl/christoffel>

Meer informatie bij: ernomijland@innofun.nl

Column Innoveerkracht

Verderkomstrategie

De wereld is verwarrend, complex, vol onzekerheden en voortdurend in verandering. In haar nieuwe boek *IK?* schetst Margriet Sitskoorn, hoogleraar klinische neuropsychologie aan de universiteit van Tilburg, deze uitdagingen voor het leven, leren en werken in de wereld van nu. Om die uitdagingen het hoofd te bieden, zo stelt ze, moeten we ons brein beter dan ooit verzorgen met gezonde voeding en voldoende slaap. Maar ze reikt vooral ook een aantal strategieën aan om ons brein, en dan vooral de prefrontale cortex, gericht te trainen in het omgaan met verwarring, complexiteit, onzekerheid en verandering.

Het komt er, kort gezegd, op neer dat we ons brein moeten oefenen in aandacht en responsiviteit. Dat laatste is een kernbegrip uit het rapport over de 'lerende economie' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit 2014. De WRR zegt dat organisaties flexibel moeten zijn, ze moeten steeds weer een passende respons kunnen kiezen bij veranderende omstandigheden. Andere woorden voor hetzelfde principe, maar dan vanuit het perspectief van het onderwijs, komen van Jean Piaget (1896-1980). Ruim voordat de 21e eeuw losbarstte, zei hij al over het leren door kinderen: 'We moeten ze leren wat ze moeten doen, als ze even niet weten wat ze moeten doen.'

Je zou kunnen zeggen dat we meer dan ooit behoefte hebben aan verderkomstrategieën, aanpakken die helpen als eerdere aanpakken niet meer helpen. Dat geldt voor iedereen, op elk niveau, ook in het onderwijs. Of je nu schoolleider, leerkracht of leerling bent: we moeten allemaal op zoek naar wat helpt om van verwarring begrip te maken, vat te krijgen op complexiteit, om te gaan met onzekerheid en te laveren in golven van verandering. Met een passende verderkomstrategie laat je je niet uit het veld slaan door krimp, een nieuw wetenschappelijk inzicht over leren, de nieuwe elektronische leeromgeving op je school, de vraag of je volgende week een les over programmeren

Erno Mijland (Innofun) is publicist, adviseert onderwijsorganisaties over innovatie in leren en spreekt en traint rond thema's als toekomstgericht leren, gebruik van media in het leerproces en slimmer (samen)werken.

kunt geven, hoog oplopende gemoederen over een actuele wereldgebeurtenis in je klas, een vergeten wachtwoord...

Daarom: bedenk, ontwikkel, test, evalueer en oefen persoonlijke en gezamenlijke verderkomstrategieën. En als je verder komt, geef jezelf dan geen schouderklopje, maar plaats een subtiel tikje tegen het voorhoofd, daar waar zich de prefrontale cortex bevindt.

Erno Mijland
 ernomijland@innofun.nl

Conferenties en seminars

U bent van harte welkom.

Inspiratiedag voor het jonge kind 2017

Datum: woensdag 8 februari 2017

Tijd: 9.30-16.30 uur

Locatie: De Witte Hoeve, Venray

Thema: De wereld in

Inschrijven: www.bco-onderwijsadvies.nl

Pilot Rekenen in combinatiegroep succesvol afgerond

‘Eindelijk passend rekenonderwijs voor groep 2-3’

Toen basisschool De Elsenhof in Wagenberg twee jaar geleden startte met de combinatiegroep 2-3, voelde leerkracht Hannie van Drunen zich als een vis in het water. ‘Maar ik miste een theoretisch kader om de lessen – en met name rekenen – vorm te geven.’ De pilot ‘Rekenen in een kansrijke combinatiegroep’ bood uitkomst.

vertalen in de abstracte som. ‘Op basis van de onderwijsbehoeften beslis ik welke vertalingen een kind maakt.’

Juist die verschillende vertaalslagen en de verbinding daartussen, zijn volgens Anne cruciaal. ‘Je moet kinderen echt laten ervaren wat de betekenis is van getallen en dat ze – of ze nou spelen, tekenen of met blokjes werken – steeds hetzelfde doen. De methode is meer een bronnenboek dan een leidraad. En de opbrengsten zijn duidelijk merkbaar: betrokken kinderen, betere resultaten en een leerkracht die meer ruimte heeft om te kijken, mee te spelen en gesprekken te voeren. Dat stuwt de hele groep omhoog.’

Ontdek hoe de Vertaalcirkel het vakmanschap van leerkrachten versterkt op: www.bco-onderwijsadvies.nl/vertaalcirkel

Meer informatie bij: annevanbijnen@bco-onderwijsadvies.nl

BCO Onderwijsadvies

Wylrehofweg 11
5912 PM Venlo
Tel. 077 351 92 84
info@bco-onderwijsadvies.nl
www.bco-onderwijsadvies.nl

O2 Onderwijsadvies

Amerikalaan 70E
6199 AE Maastricht-Airport
Tel. 046 457 03 10
info@o2-onderwijsadvies.nl
www.o2-onderwijsadvies.nl

Innofun

Wylrehofweg 11
5912 PM Venlo
Tel. 077 851 01 20
info@innofun.nl
www.innofun.nl

Aan de basis van ontwikkeling

Kinderen ‘vertalen’ een verhaal met abstract rekenmateriaal.

‘In het begin kreeg groep 2 een eigen rekenaanbod en groep 3 ook’, vertelt Hannie van Drunen. ‘Ik zocht naar een manier om passend rekenonderwijs te geven aan beide groepen tegelijk, zodat leerlijnen inhoudelijk beter zouden aansluiten en ik meer tijd en aandacht zou hebben voor de hele groep.’

De Elsenhof werd één van de drie scholen die aansloot bij de pilot. Met ondersteuning van senior adviseur Anne van Bijnen van BCO Onderwijsadvies, werd nadrukkelijk gefocust op de ontwikkeling en behoeften van het jonge kind. ‘De meeste kinderen in groep 1, 2 en 3 zitten in de begripsvormingsfase’, legt Anne uit. ‘Maar juist die beginfase van de leerlijnen zit

nauwelijks in de methode voor groep 3. Daarom verrijkten we het aanbod met de Vertaalcirkel, een didactisch middel om doelen voor groep 2 en 3 te verbinden.’

Begrip en betekenis

De Vertaalcirkel draait om begrip van het concept en betekenisverlening. ‘Bij een les over splitsen speel ik bijvoorbeeld dat ik met een te grote koffer bij de douane sta’, stelt Hannie enthousiast. ‘Hoe moet ik mijn spullen verdelen over twee kleine koffers?’ Na de gezamenlijke introductie werken de kinderen in tweetallen. De situatie wordt steeds op een ander abstractieniveau vertaald: uitspelen, tekenen, weergegeven met rekenmateriaal en uiteindelijk

